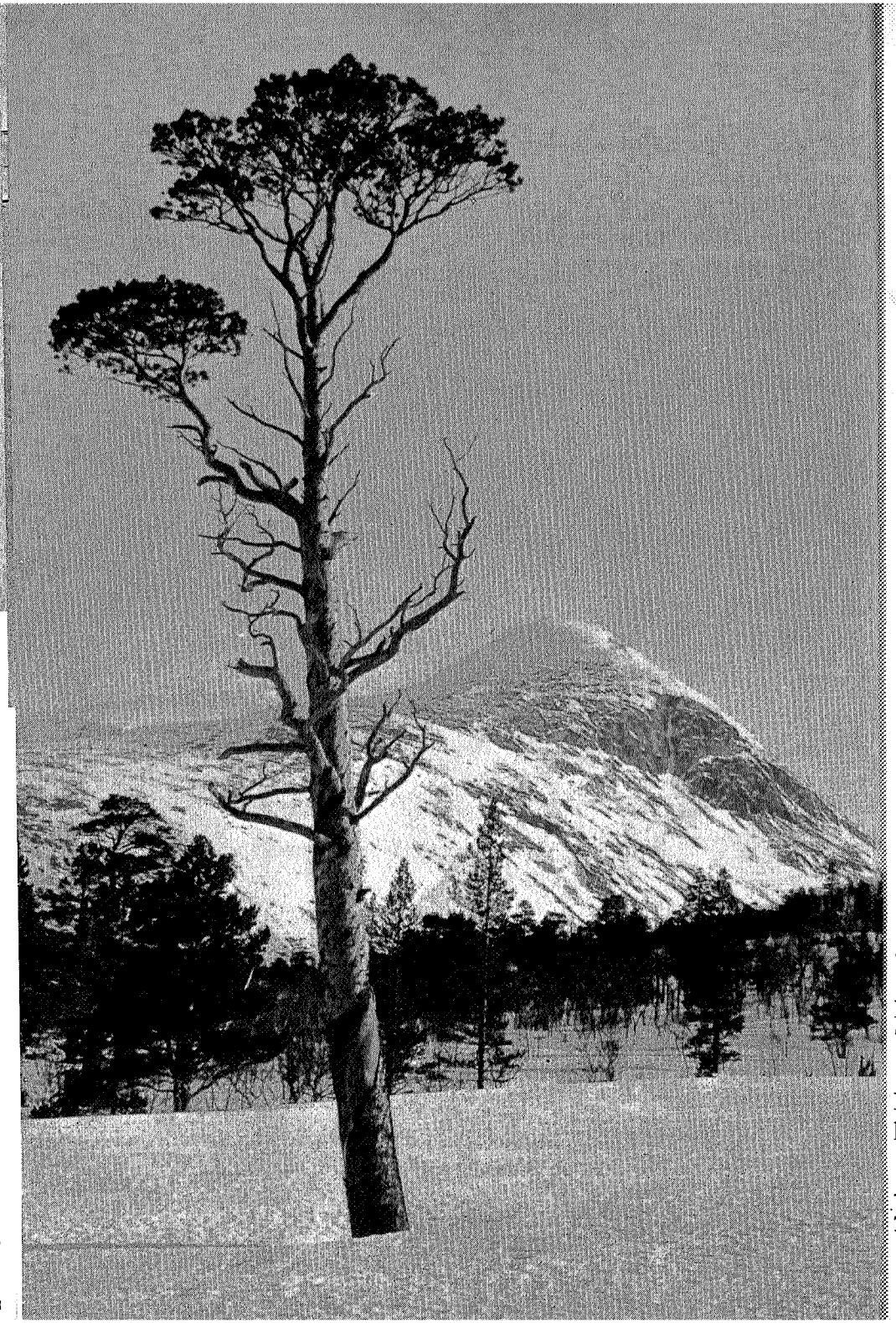

Om tåke i Trollheimen og troll i tåkeheimen

AV KNUT RAMBERG

Det er sjefredaktøren i Gudbrandsdølen og Lillehammer Tilskuer som har skrevet og fotografert til denne artikkelen om Trollheimen. I tilknytning til artikkelen sier forfatteren at det ikke var så helt enkelt å få opplysninger om Trollheimen før han dro av gårde. Vi håper imidlertid at hans artikkel nå vil være med på å opplyse dem som er interessert i Trollheimen — men som hittil har lett forgjeves etter opplysninger.

Det er et godt spørsmål hvis den eventuelle leser undrer seg over hva som får gudbrandsdøler til å dra til Trollheimen — vi som har det meste av Fjell-Norig i vår egen stue. Men det er jo så at forandring gir fryd, og den som fra sørdalen skuer nordover, vil kanskje med Bjørnson undre seg på hva han får å se over de høye Jotunfjelle. Dovrefjell, ja — riktig, men enda noen mil lenger nord ligger altså Trollheimen.

Ett er sikkert: Ingen drar til Trollheimen for å bestige Norges høyeste fjell. De ligger fremdeles i Gudbrandsdalen, og det er bra slik. Det er Trondhjems Turistforening som krever Trollheimen som sitt område, enda minst halvparten ligger i Møre og Romsdal. Trønderan' ville bli umulige å være i fjell med hvis de fikk Nord-Europas høyeste tinder å skryte av i tillegg til Tambarskjelve, Tordenskjold, Jørgen A. Lysholm og Per Borten.

Nei, om man plasserte de høyeste Trollheimstindene i det virkelige Fjell-Norig, ville de snaut nok få navn på rektangelkartet. Snota heter den høyeste, og på tærne strekker den seg til 1689 meter.

← *Trollhetta.* (Foto: Arne Falkanger)

Ikke så mye å skrive hjem til Jotunheimen om. Trollheimens praktstykke er likevel Trollhetta. Høyden oppgis forskjellig, på det nye rektangelkartet til 1614 meter. Nå skal det uten forbehold innrømmes at det er mere enn høyden som teller ved et fjell — for eksempel form, beliggenhet, omgivelser. Neverfjell med sine 1086 meter er ikke stort mer enn en bule i landskapet, men byr på en av Sør-Norges flotteste utsikter. Hærfjellet i Gausdal vestfjell er en lignende vorte på vidda (1024 meter), men med et rundskue over det indre Østland som det skal letes langt etter. Slik er det også med Trollhetta, eller -hettene. Det er nemlig tre av dem. I det forholdsvis lave terrenget de ligger i, blir 1614 meter en anselig høyde, og slik de er plassert i landskapet, gir de en utsikt som rikelig belønner bestigningen.

Dessverre er det ikke stort vi av selvsyn kan berette om utsikten. Vår avtale om klarvær med langtidsvarslerne ble skamløst brutt av disse. For å gjøre avtalebruddet så utspekulert som mulig, lot de det skje like under toppen, bare et øyeblikk før tiden var inne til å nyte anstrengelsens frukter. Turen over Hetta, fra Jøldalshytta i Øst-Trollheimen til Trollheimshytta midt inne i fjellkomplekset, er nemlig så lang at de færreste tar den uten å være noenlunde sikre på klart vær.

Men om klarværet forsvant, uteble ikke dramatikken. Trollhettekomplekset er dramatisk i seg selv, og den bestigning forfatteren og hans medbrakte hustru foretok, ble også dramatisk:

Fra Jøldalshytta går stien bratt opp sørhellingen av Langfjellet. På få kilometer stiger den fra vel 700 til 1200 meter, så går den langs ryggen av Langfjellet til foten av Trollhetta. I denne høyden er terrenget goldt og storsteinet. I vest dukker søndre Trollhetta opp med sitt Besshø-lignende kranium, og litt etter et sagblad av spisse snøfjell som en bakgrunnskulisse enda lenger vest.

De tre trollhetter er østre (1522 meter), nordre (1596) og søndre. Vår rute går først opp østtoppen, deretter over til nordtoppen, og så til sørtoppen, som er den mektigste. Østsiden av østtoppen, der stien går, var snødekket i annen halvpart av juli. De tre hettene danner de mange hundre meter høye veggene i en veldig botn. Den er terrasseformet med snø på avsatsene, og derfor ser botnen ut som et enormt amfiteater — trollheimtrollenes teatersal når de under sin årlige fjellfestival spiller utdrag av Peer Gynts viderverdigheter

Dovregubbens hall. *Litlhelvete* er det malende navn denne kjempebotnen har fått. I bunnen av Litlhelvete er et islagt tjern, bare med en liten råk midt på. *Trollauget* heter råken, kjent for sitt intense fargespill. Ved denne anledning spilte det i sterk indigo, som virket enda kraftigere mot det snølagte isdekket.

Men hva skjer? Solen blir borte, skyene trekker opp. Ennå er det blå himmel i nord, men det er tungt og dystert i syd, og fjernt over Dovre ruller en torden.

Et smalt band på randen av Litlhelvete forbinder øst- og nordtoppen. Besseggen er den rene riksvei i forhold til den smale stien som først går stupbratt ned østtoppen, så over bandet og nesten loddrett opp nordtoppen i stygg ur. Blir man lett svimmel, bør man ikke se for mye ned i botnen.

Men snart ser vi den ikke. Østfra kommer tett tåke jagende og fyller først botnen og så hele himmelen rundt oss. Den legger sin våte dyne over alle fjell, selv øst- og sørhetta forsvinner for våre øyne. Vi ser bare de nærmeste steinene i uren vi går i. Så øser regnet ned.

Nei, det er ingen skam å snu, men har det noen hensikt når det er like langt frem som tilbake og like tett begge veier? I grunnen ikke — så fremad marsj!

Da vi sto ved varden på nordtoppen, blinket det første lynet som et knivblad gjennom luften. Her var det ikke hyggelig å være høyeste punkt i landskapet. Tiden til tordenen kom, fortalte heldigvis at uværet var et stykke unna.

Et dypt, men ufarlig skar lå nå mellom oss og sørtoppen. Vi beveget oss forsiktig nedover i uren, idet vi sendte vennlige tanker til dem som hadde merket stien så godt.

Da blinket det igjen, og snaut nok var blinket borte, før tordenen slo med et brak man aldri hører i lavlandet. Den rullet mellom de tre hettene med trollenes veldige amfiteater som resonanskasse, — nei, den rullet ikke, den *smalt*, så det sang i stein og ur og fjellvegger.

Da skrek min tur- og livsledsagerske: — Det er rett over oss. Kast deg ned. Hold meg i hånden, for jeg har gummistøvler!

Der lå vi flate midt i steinrøysa. Det flommet ned fra alle skyer, det blinket i sikksakk rundt oss, og tordenen slo. Heldigvis

Dessverre var det denne værtypen som dominerte da forfatteren inspiserte Trollheimen. Klam og våt stengte tåken for alle de vidspurte utsiktene — som her i fjellet mellom Kårvatn og Innerdalen.

Trollhetta med sol på hadde selvfølgelig fortjent et større bilde enn dette. Men det var ikke sol på den, og bildet tar vi bare med for å vise formen på hetta.

ble tidsrommet mellom lyn og torden etterhvert lengre. Uværet dro videre, men silregnet ble igjen.

Så sto vi da omsider på sørtoppen, på selve Trollhetta med ti meters sikt til alle kanter. Det var bare å fortsette, nå var det i hvert fall nedstigningen som begynte. Den gikk nesten 1100 meter og nesten rett ned — først gjennom grov og vond ur, så gjennom tett fjellbjerkeskog som slo en rundt ørene med våte grener og tømte kaldt regnvann i nakken på en, og så over blautmyr, gjennom myggeskog, over veltede trær og flomdigre vassebekker til sen ankomst til Trollheimshytta — så sen at middagsserveringen var slutt for dagen.

Bare én gang under nedstigningen løftet tåketeppet en flik og ga utsyn — til et svært, Gjende-formet vann i nordvest. Det var bare det at vannet ikke sto på kartet. I hvert fall ikke på Cappelens 1966-kart, som var det vi først grep til. Der vannet lå, viste kartet en dal ved navn Folldalen, som delte hele Trollheimen i to. Gåten

ble først oppklart da vi rådspurte rektangelkartet av 1972. Ganske riktig, der fant vi den svære, kunstige Gråsjøen, som Trollheim Kraftverk har forvandlet Folldalen til.

Så våte som vi var da vi kom til Trollheimshytta, har vi aldri vært hverken før eller siden. Men gangtøyet og innholdet i sekken fikk en natt i tørkerommet, og selv emballerte vi oss i den ubekvemme lakenposen og sov de trette og slitnes sæle søvn til den sene morgen.

Hvorfor bruker forholdsvis fornuftige folk ferien til å utsette seg for så mye regn og tåke, så mange farer og strabaser, når man kan kjøre den bort bak rattet på en bil eller purke den vekk på stranden i sol?

Det må ha noe å gjøre med ønsket om å kjenne kroppen funksjonere slik Vårherre har ment, om å vise seg selv en gang i året at sivilisasjonen ikke har bløtgjort en fullstendig, og at man kan klare seg uten varmt barbervann hver morgen. Det må springe ut

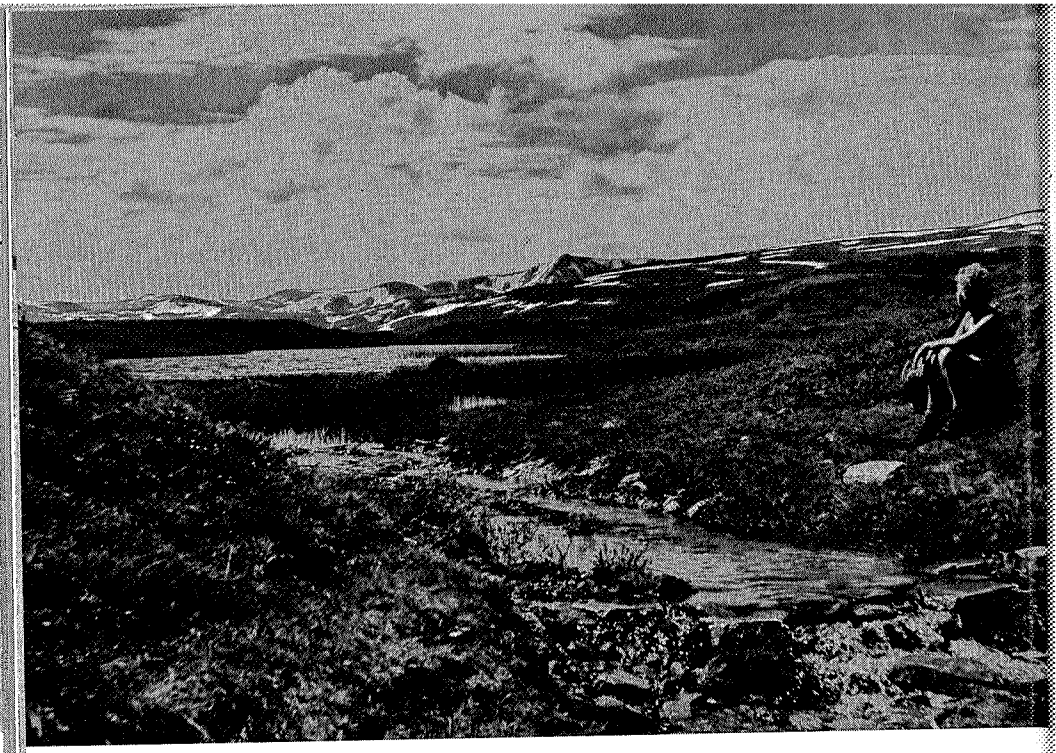

Trollheimen i sol gir mange fine fotomotiver med sine kontraster mellom østland og vestland, mellom fjellbjerkeskog og snøfjell (i hvert fall er det snø på dem tidlig på sommeren). Dette partiet er fra turen mellom Gjevilvasshytta og Jøldalshytta i østheimen

av et kanskje ubevisst krav i oss om å kjenne seg selv satt inn igjen i den natursammenheng vi hører hjemme i, men som vårt siviliserte dagligliv har revet oss ut av.

Men tilbake til vår tur. Er Trollheimen verd å feriere i? Den har pluss- og minussider. En vesentlig minusside er at avstanden mellom hyttene er i lengste laget. Turistforeningens «Til fots» gir disse marsjtider på de viktigste rutene: Gjevilvasshytta—Jøldalshytta seks—syv timer, Jøldalshytta—Trollheimshytta over Trollhetta åtte—ti timer, Trollheimshytta—Gjevilvasshytta syv—åtte timer (denne trekanten er selve «melkeruta» i Trollheimen), Trollheimshytta—Kåsa syv—ni timer, Trollheimshytta—Kårvatn åtte—ni timer. Til disse gangtider må legges hvile og matpauser underveis, og folk over 50 bør bevilge seg et alderstillegg på 10 pst. på gangtidene, over 60 på 20 pst. og over 70 på 30 pst. Da blir det drøye turer med små muligheter for å studere blomster og dyr og steiner ta bilder eller kaste litt med flua underveis. I hvert fall hvis man

ønsker å nå bestemmelsesstedet mens det ennå er middagsmat å få.

En annen minusside er det fuktige terrenget. I bitre stunder tror man løypeleggerne med vilje har lagt rutene i myrdrag og bekkefar. — Trollheimen? spurte en våt vandrer en kveld på Gjevilvasshytta. — Nei, far — *Søleheimen!* Han spyttet det ut. I rettferdighetens navn må opplyses at dette inntrykk skriver seg fra annen halvdel av juli, og forhåpentlig ble det tørrere i august, i Trollheimen som i andre fjell. På den annen side skjønner man av terrenget at det gjennomgående er fuktigere enn i de tørre Gudbrandsdalsfjellene. Mye av Trollheimen er nemlig hverken høyfjell eller snaufjell, men forholdsvis lavtliggende fjellbjerk- og furubelter og myrer. Den nye, store Gråsjøen i Midt-Trollheimen ligger bare 483 meter over havet. Vest i heimen er det Vestlandsvær.

Nok et minus: For mye klegg og mygg!

Men visst er her pluss-sider. Trondhjems Turistforenings hytter er usedvanlig pene og praktiske. Den mest interessante, vel også den vakreste, er Gjevilvasshytta, satt sammen av to fredede bygninger nede fra bygda. Den ene er Slipperstugu fra Oppdal, bygget i 1813 for en militær befalingsmann og flyttet til Gjevilvatnet som turisthytte i 1922. Den ble sprengt, og i 1950 utvidet man med nok en fredet bygning, en tingstue fra Meldal, bygget i 1790 av sorenskriver Rambeck, senere Eidsvollsmann. Et moderne mellombygg med resepsjon forbinder de to gamle bygninger, og Riksantikvaren er så begeistret for løsningen at han har bevilget penger til den. — Et velsmakende pluss er også kosten på TT-hyttene, med vekt på trøndersk mattradisjon. De ikke-trønderske middagsgjestene så med skepsis på «gratengen» på Trollheimshytta, men den gled raskt ned da de fikk smakt på den. Trøndersk grateng er en fin og benfri plukkfisk som serveres med godt brunet, smått oppskåret bacon og fett til. På Kårvatn Turiststasjon var man enda mindre hemmet av kulinariske fordommer og serverte en hovedrett av like deler stekt sei og stekt pølse.

I spisesalen på TT-hyttene er det forøvrig ikke lov å røke, og oldinger over 50 har førsterett til sengeplass — to gode pluss til.

Men Trollheimens største attraksjon er selvfølgelig de mange storslagne naturscenerier. De er mange, fordi området ligger i grenseland, i vannskillet øst/vest med fjelloverganger som åpner for utsyn mot alle fire verdenshjørner. Om disse utsyn kan vi dessverre ikke

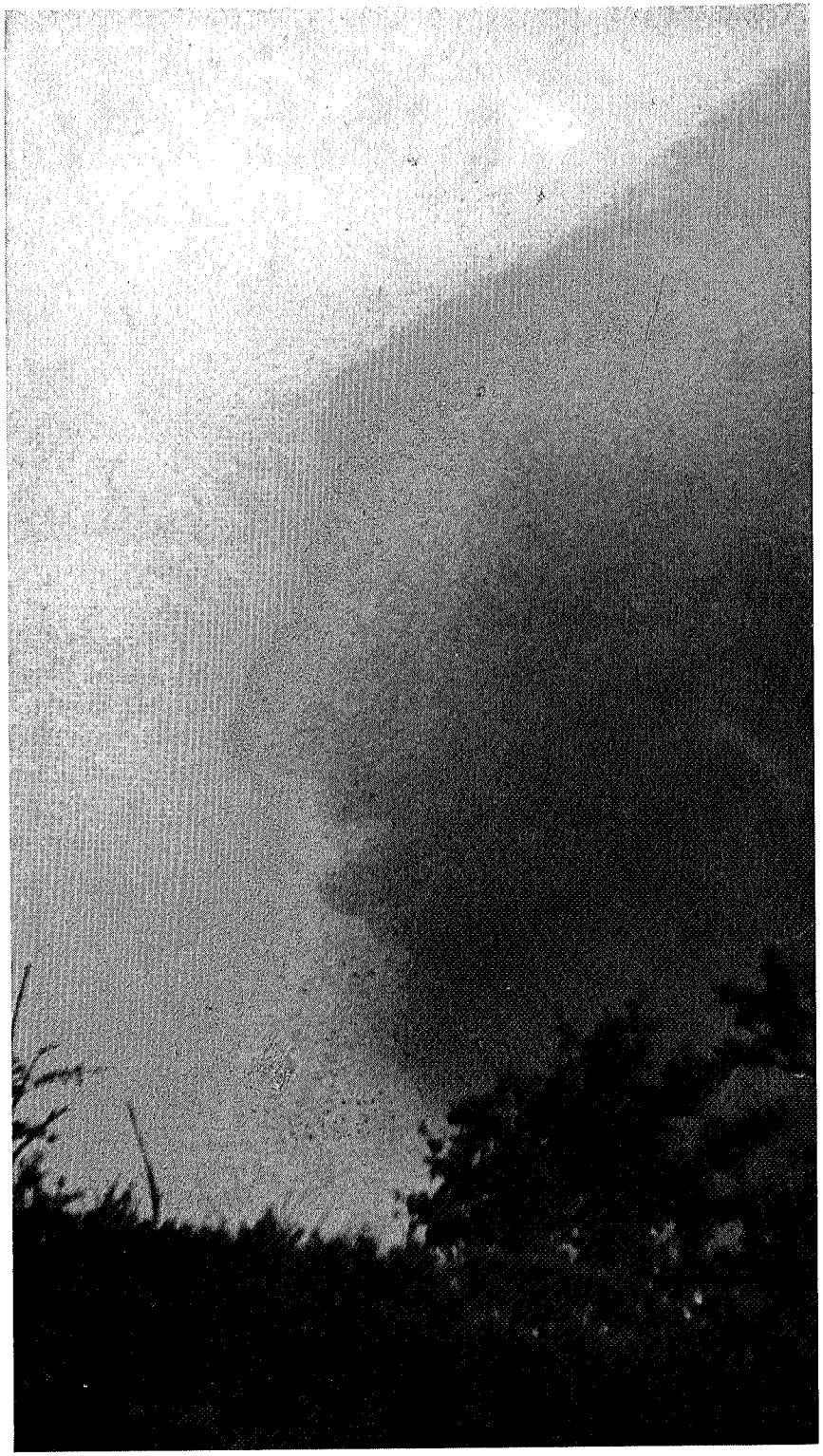

berette av selvsyn. Til lesernes skade og vår egen sorg tvang uværet oss til å sløyfe beskrivelsen av vyene fra Trollhetta, men vi vet de er der. Vi vandret også ut gjennom Naustådalen, over vannskillet mot vest, men hadde ikke den lykke å se den berømte Todalen åpne seg i sol under våre føtter. Tåken fylte den som en tyktflytende, gulaktig fiskesuppe, som vi måtte dukke ned i for å finne vårt nattkvarter Kårvatn på bunnen av suppegryten. Derfra klatret vi på ny opp i fjellet for å se ned i Innerdalen — «Norges vakreste dal» — fra Bjøråskaret. Da vi kom dit, skvulpet fiskesuppen helt opp i skaret. Trassige dro vi fra Innerdalen over fjellet til Sunndalen for å oppleve panoramaet fra Falestupet, en av Sør-Norges videste utsikter, utstyrt med stjerne på Cappelens kart. Vi kom til Falestupet , men skjønte det ikke før vi holdt på å ramle utfor, for sikten var neppe mer enn ti meter.

Men der ute ved stupet opplevet vi i hvert fall turens høydepunkt. Ingen utsikt, men noen meter nede i tåken så vi grangivelig trollet som Trollheimen er oppkalt etter. Han så ikke farlig ut, virket nærmest litt værsyk, men vi fant det likevel best å liste oss forsiktig bort. Hvis rotasjonspressen vil samarbeide med fotografen, vil leseren kunne gjøre seg kjent med ham på side 72.

Takk for turen — tross alt!

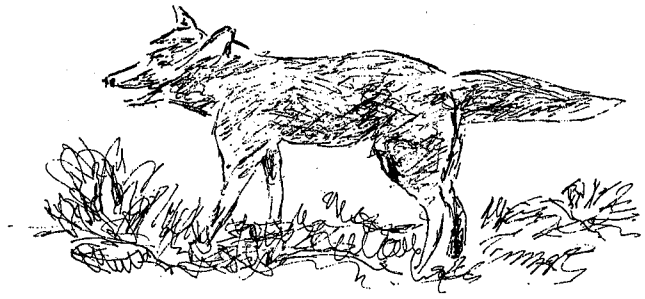

←

Med skarpt markert profil tegnet Trollheimstrollet seg gjennom tåken i Falestupet. Den åpne munnen og det noe slappe hakepartiet tyder på at han sov. Fotografen tok likevel ingen sjanse, men trakk seg rasket og besluttsomt tilbake så snart han hadde fått bildet.

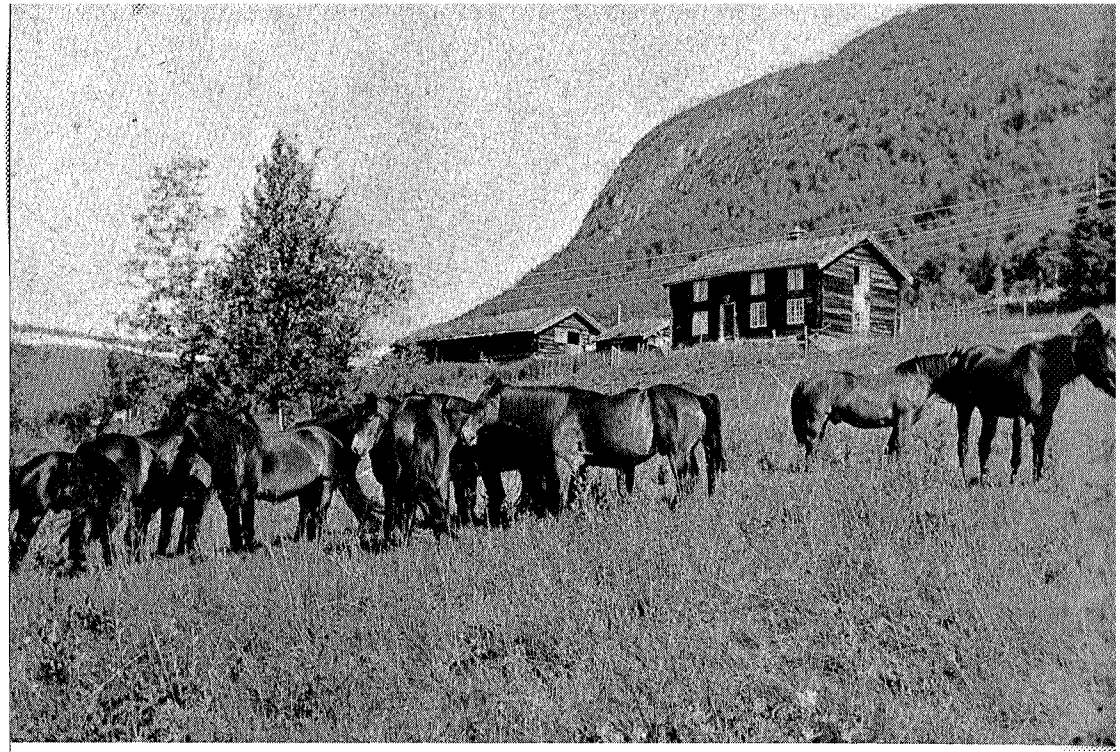

En av de mange setrene ved Gjevilvatnet (Foto: Arne Falkanger)

Morgenbladet — Leder

Hele vårt forhold til dyr, planter, hav og himmel, til skaperverket må i støpeskjeen. Det holder alt sammen på å bli forurenset og ødelagt og kan bare reddes ved en bevisthet og kjærlighet som gir kraft til skapende og effektive aksjoner og varige mentalitetsendringer.

Dette er også en redningsaksjon for mennesket selv, — en frelse fra det å bli stående igjen på en gold klode som morder. Ødelegger vi livet omkring oss, ødelegger vi det i oss. Vi må våkne og vende om.

Terrengets betydning for været i Trollheimen

AV JAN-ERIK JOHNSEN

Alle som ferdes i fjellet er uvegerlig avhengig av været. Ja, under ekstreme forhold kan det stå om livet hvis en ikke er forberedt på plutselig væromslag. Gjennom værmeldingen kan en f.eks. høre at et lavtrykk nærmer seg nordlige delen av Vestlandet og forbinder straks denne opplysningen med dårlig vær. Dersom et landområde er fullstendig horisontalt, ville en slik assosiasjon være riktig. Men vårt land er alt annet enn flatt, og dette forhold spiller en vesentlig rolle for det vær som en opplever på de enkelte steder. For at dette skal bli klarere må en tenke litt på de prosesser som finner sted når en luftmasse strømmer over et kupert landskap. Fuktig luft avkjøles når den heves, derved kondenserer vanndampen på faste partikler til dråper. Hvis luftmassene tvinges til værs når de strømmer over terrenget, kan en lang skrånende flate forårsake nedbørutløsning hvor det på en horisontal flate under ellers like forhold ikke kommer nedbør. Trollheimen omfatter et forholdsvis stort geografisk område. Det består jo av en rekke høye fjelltopper, og flere dalfører skjærer seg inn i fjellmassivet. På tross av dette uryddige bilde vil en på et kart i egnet målestokk se at i gjennomsnitt hever fjellpartiet seg fra vest mot øst og fra nord mot sør. Anvender en det aktuelle resonnement om nedbørutløsning, kan en konkludere med at de store nedbørmengdene i Trollheimen må komme ved vinder i sektoren nord-vest (fra nord mot sør og fra vest mot øst).

Som før nevnt er fjellmassivet delt opp i en rekke mindre enheter som fjell og daler med forskjellig helning, og dette innvirker også på den aktuelle nedbørmengde på et gitt sted. Således vil en finne større nedbørmengder på luvsiden og nær toppen av et fjell enn i lavereliggende lesider.